

COMERȚUL CU UNIUNEA EUROPEANĂ: PROGRES PE TIMP DE CRIZĂ?

Alex Oprunenco

Sumar

În ultimii ani comerțul de mărfuri cu UE a evoluat foarte pozitiv atât în termeni absoluți, cât și relativi. Cu toate că anul 2009 a fost marcat de criza globală financiară și economică, care în mod inevitabil a afectat și schimburi comerciale, comerțul țării noastre cu UE a trecut relativ bine prin această perioadă tumultuoasă. Dar dincolo de această constatare pozitivă, analiza dată va arăta că reducerea volumului schimburilor comerciale cu Uniunea Europeană se află în linie cu scăderile în comerț înregistrate la nivel global și regional și, că variate categorii de exporturi au fost afectate în mod diferit. În fine, anul 2010 posibil va fi un an post-criză – ce trenduri vor determina evoluția comerțului bilateral?

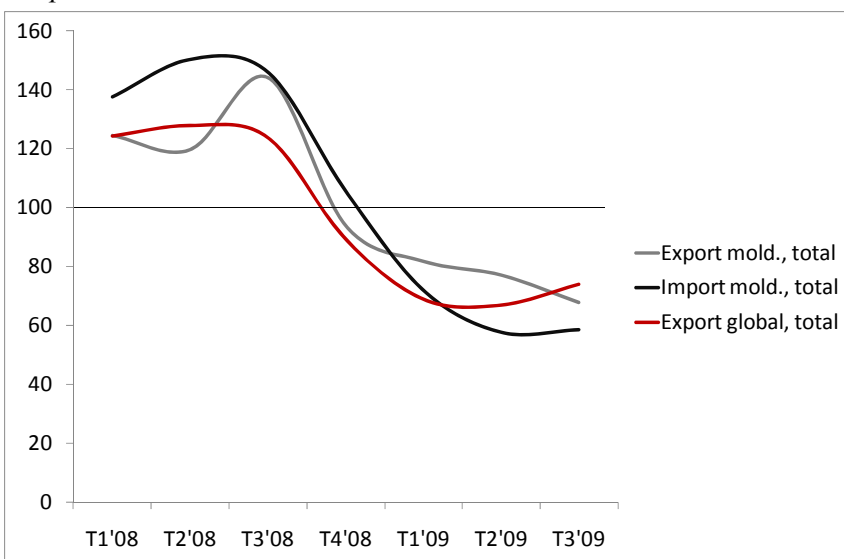
Comerțul exterior sub semnul crizei...

Cum și era de așteptat, criza economică mondială a afectat dramatic fluxurile comerciale la nivel global și regional. De pildă, conform estimărilor făcute în baza datelor Organizației Mondiale a Comerțului [1] fluxurile comerciale de mărfuri la nivel global s-au comprimat în primele trei trimestre ale 2009 cu 30% în comparație anuală. Totodată, exporturile UE au scăzut în aceeași perioadă aproximativ cu 30% și cele ale CSI cu 45%. În același timp, importurile în UE și CSI, partenerii comerciali principali ai Republicii Moldova, s-au redus la fel de dramatic, cu 32% și, respectiv, 39%. Bineînțeles, în asemenea circumstanțe nici comerțul exterior moldovean nu putea să rămână imun la presiunile externe. Principalele canale prin care s-a transmis impactul au fost:

- scăderea cererii interne în țările care sunt principalele parteneri comerciale (demonstrată prin reducerea importurilor totale ale acestor țări) a dus la o cerere mai slabă pentru exporturile moldovenești; ca efect secundar, companiile exportatoare își reduc activitățile investiționale ceea ce se reflectă asupra procesului de angajare și procurare a echipamentului nou și în acest mod influențează cererea locală din Moldova pentru importuri;
- comprimarea cererii interne în Moldova ca rezultat al reducerii remiterilor de către migrații moldoveni care lucrează peste hotare drept urmare a micșorării cererii pentru munca lor în țările gazdă afectate și ele de criză;
- criza a afectat negativ procesul de creditare, limitând accesul la finanțele necesare consumatorilor și intermediarilor comerciali.

Așadar, în aceeași perioadă, exporturile moldovenești de mărfuri s-au micșorat cu 25,1%, iar importurile cu 37,8% [2] (Figura 1).

Figura 1. Evoluția trimestrială a exporturilor și importurilor moldovenești și globale, în expresia anuală, T3'08-T3'09.

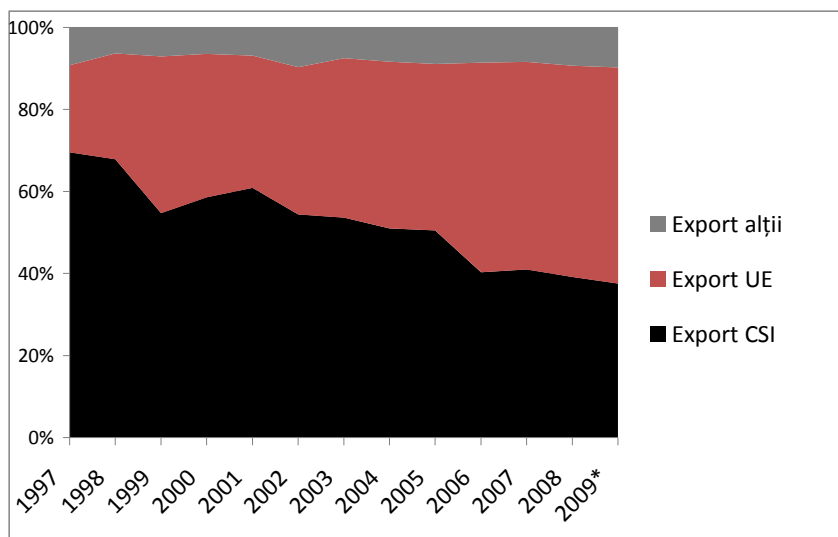

Sursa: BNS, OMC.

Exporturile rămân eurocentrice...

Deși criza economică mondială a afectat puternic exporturile moldovenești, aceasta nu a alterat cursul urmat de exporturile moldovenești în ultimul deceniu: reorientarea geografică spre piața comună europeană. Din câte se poate de văzut și din figura de mai jos, acest proces a continuat și în primele zece luni ale anului 2009. În această perioadă cota exporturilor către piața europeană a sporit cu 1,1% de la 51,6% la 52,7% din total față de aceeași perioadă a anului precedent. Această creștere s-a produs din contul exporturilor către CSI, iar cota altor țări a rămas la fel.

Figura 2. Evoluția geografică a ponderii exporturilor moldovenești, 1997-2009 (*lunile ianuarie-octombrie)

Sursa: BNS, calculele autorului.

La baza evoluției date stă o serie de factori fundamentali și de conjunctură. Printre factorii fundamentali putem menționa liberalizarea comerțului la începutul perioadei de tranziție, revenirea economiei din recesiunea transformățională și „gravitarea” [3] firească a exporturilor către piețele europene apropiate și cu puterea înaltă de cumpărare. Un alt factor fundamental a fost liberalizarea consecutivă a regimului

comercial între UE și Republica Moldova: de la GSP(1999) prin GSP+(2006) și până la Preferințe Comerciale Autonome acordate de UE în martie 2008 [4].

Factori de conjunctură la diferite etape au luat forma unor șocuri comerciale, precum criza rusă din 1998 sau embargoul „vinicol” instituit de autoritățile rusești în martie 2006. Ambele șocuri au avut un impact considerabil asupra exporturilor moldovenești pe piața rusă și au „facilitat” reorientarea acestora către piețe mai previzibile europene. În acest sens, criza economică mondială se înscrie în această serie de factori (cu toate că rămâne de văzut cât de durabile vor fi efectele acesteia). Faptul că partenerii comerciali din CSI au fost afectați mai grav de criza mondială a determinat și comprimarea mai drastică a exporturilor tocmai în această direcție.

Dintre piețele de desfacere din UE cele mai afectate [5] au fost cea poloneză și românească, cu scăderile exporturilor pe aceste direcții în primele zece luni ale 2009 de 45% și 30,9%, respectiv. Comprimări nu mai puțin de drastice, de altfel, se observă și în cazul unor piețe din CSI, precum Ucraina (-47,8%) [6] și Kazahstan (-43%). În timp ce efectele crizei economice mondiale asupra economiilor Ucrainei și României au fost de-a dreptul spectaculoase, cu scăderi de PIB în 2009 estimate în jur de 14% și 8%, Kazahstan și, în măsură și mai mare, Polonia au reușit să treacă prin acest an al crizei relativ „nevătămate” (Polonia chiar va înregistra o creștere economică pozitivă în 2009).

Totodată, o privire asupra evoluției importurilor totale în țările respective relevă evoluții în linii mari similare cu cele legate de importurile moldovenești. De pildă, în ianuarie-octombrie 2009, importurile totale au scăzut în Ucraina și România cu 52% și 41%, respectiv [7]. Aceste scăderi sunt și mai pronunțate decât în cazul exporturilor moldovenești în aceste țări, iar în cazul comerțului cu România infirmă indirect ipoteza că scăderea exporturilor moldovenești în România ar fi fost cauzată de tensionarea relațiilor politice între ambele state și introducerea regimului de vize față de cetățenii români.

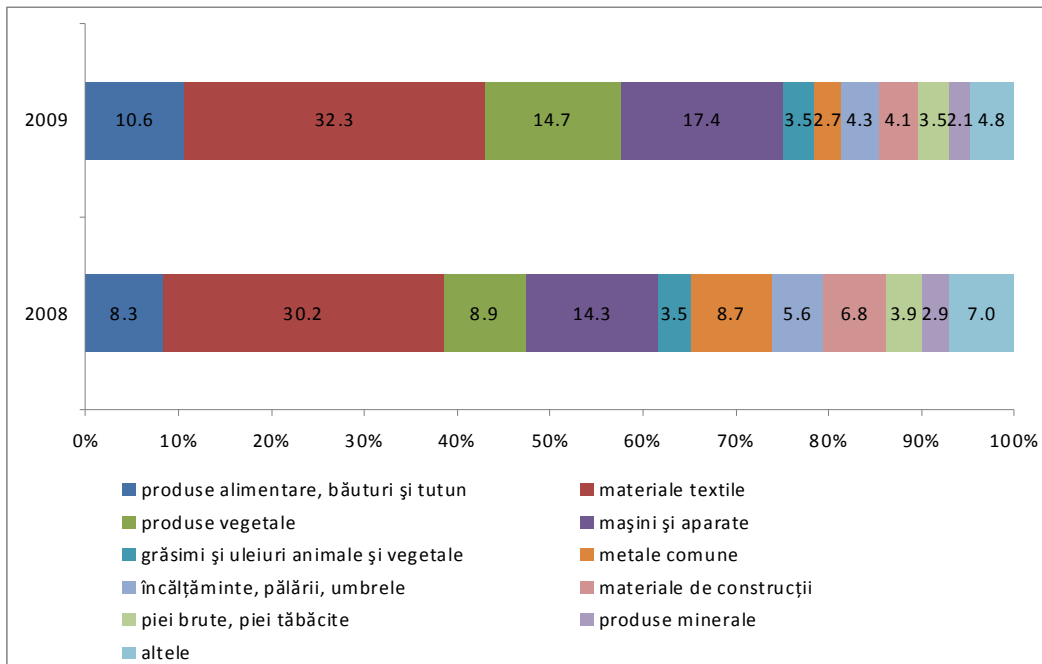
În general, exporturile în România (dar și în alte state din Europa Centrală și de Est) au fost mult mai afectate de criza economică mondială, care a avut impact negativ asupra cererii interne în această țară, însă cererea pentru unele grupuri de mărfuri a fost afectată mai mult decât altele. Astfel, asemenea exporturi ca textilele, încălțăminte, materialele de construcții și metalele, care dețineau ponderi majore în exporturile moldovenești în România au cunoscut o scădere dramatică în perioadă de criză, în timp ce asemenea exporturi ca mașini și aparate, semințele uleioase sau zahărul au crescut semnificativ. Aparent, tocmai acest factor a rezultat în devansarea României de către Federația Rusă în topul destinațiilor pentru exporturi moldovenești. În același timp, ponderea exporturilor agroalimentare a fost mai pronunțată în cazul exporturilor în Federația Rusă și tocmai aceste exporturi s-au dovedit a fi mai rezistente în fața crizei, propulsând astfel Rusia din nou în topul destinațiilor de export pentru produsele din Republica Moldova [8].

Un alt factor important care a avut efecte adverse asupra comerțului cu țările din Europa Centrală și de Est și țările CSI este evoluția ratei de schimb. În timp ce valutele naționale din Rusia, Ucraina și România au început să se devalorizeze (cu peste 30% în prima jumătate de an după demararea crizei), leul moldovenesc se „bucura” de o stabilitate fără precedent în regiune. Aceasta la fel a subminat competitivitatea exporturilor moldovenești în raport cu țările ce și-au devalorizat valutele.

Criza a afectat semnificativ și compoziția exporturilor moldovenești, ceea ce a adus și la anumite modificări în structura exporturilor moldovenești pe piața europeană. O analiză a acestora relevă că victimele principale au fost metalele comune (-77,2%) și materiale de construcții (-59%), ceea ce este ușor de înțeles dacă să ținem cont de prăbușirea sectorului de construcții în mai multe state din Europa Centrală și de Est, inclusiv România. Dimpotrivă, produsele agro-alimentare au fost cele rezistente în fața crizei, având scăderi mai puțin semnificative, în cazul produselor alimentare și băuturilor (-13,1%), sau chiar creșteri spectaculoase cum este cazul produselor vegetale (+25%). Perspectivele ulterioare pentru exporturile agroalimentare rămân în continuare optimiste, nu în ultimul rând grație menținerii prețurilor alimentare relativ înalte la nivel global și demontării unei serii de bariere instituționale în Republica Moldova. În același timp, evoluția categoriilor „perdante” va depinde în mare măsură de recuperarea economică în

regiune. Totuși, revenirea spectaculoasă a acestor exporturi este puțin probabilă.

Figura 3. Evoluția ponderii (%) exporturilor moldovenești pe piața UE, în ianuarie-octombrie, 2008-09.

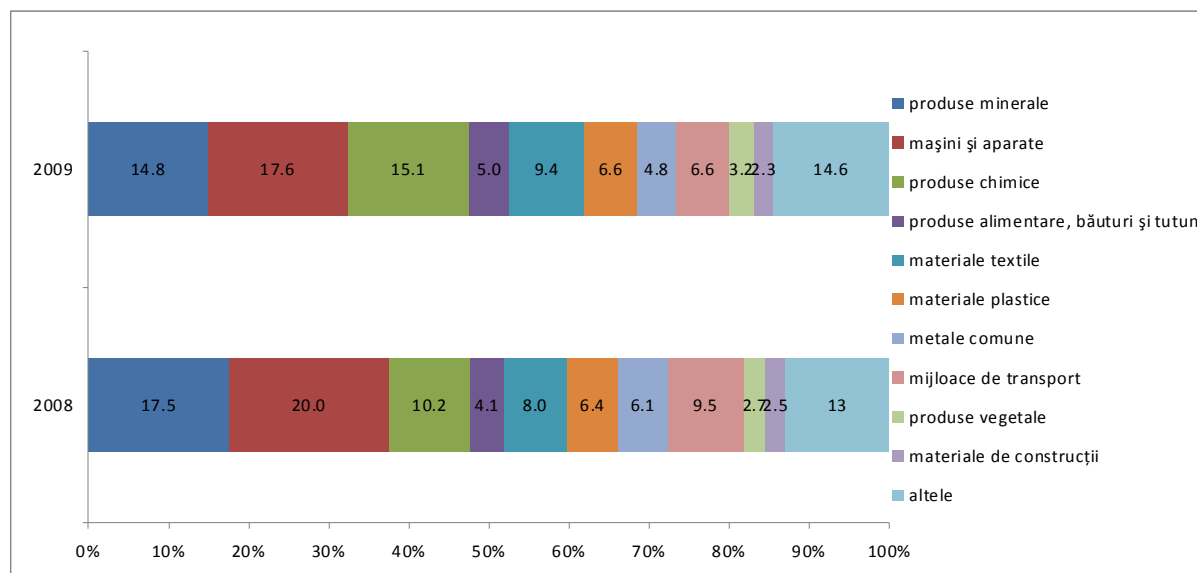

Sursa: BNS, calculele autorului.

Importurile: o scădere uniformă...

Spre deosebire de exporturi, scăderea importurilor a fost destul de uniformă din punct de vedere geografic: ponderea importurilor din UE s-a micșorat cu 0,2%, iar a celor din CSI a crescu cu 0,1%. În general, exporturile din UE au scăzut în primele zece luni ale 2009 cu 22,5% reflectând atât diminuarea cererii din Moldova, cât și micșorarea valorii unitare a unor produse importate, precum produse petroliere.

Figura 4. Evoluția ponderii (%) diferitor importuri din UE pe piața Republicii Moldova, în ianuarie-octombrie, 2008-09.

Sursa: BNS, calculele autorului.

Acesta a fost și unul din factorii importanți ce au determinat comprimarea importurilor românești în Moldova [9]. Printre țările europene cu ponderi relativ importante în totalul importurilor cele mai semnificative scăderi au fost remarcate în cazul importurilor din România (-53%), Polonia (-34,4%) și Germania (-35,2%).

O privire în anul 2010...

Evoluția relațiilor comerciale cu Uniunea Europeană va fi modelată de o serie de factori în anul viitor:

- *Recuperarea economică a țărilor europene.* După toate aparențele, recuperarea economică (în cazul în care este evitat al doilea val al crizei) va fi una lentă, asociată cu investiții reduse și crearea anemică a noilor joburi. O altă întrebare importantă este cât de repede economiile din ECE și sudul Europei vor reuși să depășească problemele structurale acute amplificate de criza actuală. În acest caz, companiile moldovenești trebuie să fie pregătite pentru o revenire foarte lentă a cererii din UE și să încerce să-și recupereze pozițiile prin avantaje competitive.
- *Capacitatea guvernului moldovean de a eradica barierele instituționale în calea exporturilor.* În afară de probleme ce țin de competitivitate, exporturile moldovenești se ciocnesc de o serie de obstacole instituționale, fie sectoriale, fie vamale. Dacă guvernul reușește să demonteze o bună parte din aceste bariere (cum a început s-o facă în sectorul viticol) exporturile moldovenești vor primi un „boost” relativ important, cel puțin în perspectiva scurtă și medie;
- *Capacitatea ministerelor de resort și companiilor private din Moldova să asigure respectarea standardelor europene, îndeosebi celor sanitare.* Exporturile moldovenești de produse de origine animalieră rămân blocați ani buni și, astfel, nu pot beneficia de prevederile PCA în ceea ce privește intrarea scutită de tarife pe piața comunitară. Un succes în acest domeniu, care ar trebui să fie asociat cu reformarea ministerului și agențiilor de profil ar ajuta unii producătorii locali din Moldova să-și diversifice piețele de desfacere și să-și mărească veniturile;
- *Recuperarea cererii interne din Moldova.* În perspectivă anului viitor revenirea cererii interne se vede strâns legată de recuperarea influxului de remitențe. Dar aceasta este iarăși dependentă de recuperarea economiilor europene.

Să nu uităm și de o altă evoluție importantă care va influența relațiile comerciale între Uniunea Europeană și Republica Moldova: negocierea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. Este în plus să vorbim, cât de bine pregătit trebuie să vină Guvernul la aceste negocieri ca să promoveze eficient

interesele economice ale companiilor moldovenești și cetățenilor-consumatorilor din Moldova. Totuși, un aspect important trebuie menționat: este extrem de important ca grupurile înguste de interese ale unor producători locali să nu prevaleze asupra intereselor largi (dar mai puțin promovate) ale consumatorilor în general.

Surse:

- [1] http://www.wto.org/english/res_e/statistics/quarterly_world_exp_e.htm, ultima dată accesat pe 23 decembrie, 2009.
- [2] De aici și încolo date statistice naționale sunt preluate de la BNS.
- [3] Conform teoriei gravitaționale a comerțului mărimea fluxurilor comerciale este în marea măsură modelată de dimensiunea economică (PIB) și distanța între două țări.
- [4] Cotele acordate în cadrul acestor preferințe sunt utilizate completamente înainte de sfârșitul anului la o serie de produse, precum vinuri, zahăr, porumb, grâu. Liberalizarea mai cuprinzătoare a comerțului cu UE ar permite sporirea acestor exporturi. Totodată, Republica Moldova nu poate folosi aceste preferințe la capitolul produselor de origine animalieră din cauza incapacității de a asigura respectarea standardelor sanitare prevăzute de cadrul regulator comunitar. În 2010 va fi deblocat exportul de miere, oprit în 2008 după depistarea substanțelor interzise în mierea moldovenească de către experții europeni. Vezi mai multe în MEGA I și II, Expert-Grup, 2009.
- [5] Cu ponderi relativ semnificative (peste 3%) în totalul exporturilor.
- [6] De aici și încolo estimările privind comprimarea PIB-ului sunt preluate din *World Economic Outlook, IMF, October 2009*.
- [7] OMC, idem.
- [8] Mai multe detalii pe această temă vedeți *MEGA II, 2009* și *România - Republica Moldova: Analiza relațiilor economice bilaterale, 2009*, ambele de Expert-Grup.
- [9] Vezi și *România - Republica Moldova: Analiza relațiilor economice bilaterale, 2009*, de Expert-Grup.

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Adresa: str. V. Alecsandri nr. 97
Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova

Tel.: (+373 22) 21 34 94

Fax: (+373 22) 21 29 92

E-mail: adept@e-democracy.md

Web: www.e-democracy.md

Acest *Policy Brief* a apărut în cadrul proiectului „Relațiile UE - Moldova – Monitorizarea Progresului în Contextul Parteneriatului Estic”, realizat de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT, cu sprijinul Fundației Soros-Moldova.

ADEPT este un centru independent de analiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic din Republica Moldova și din regiune.

Misiunea ADEPT constă în promovarea valorilor democratice și sprijinirea participării active a cetățenilor la viața publică.

Obiective strategice:

- contribuirea la realizarea eficientă a strategiilor guvernamentale orientate spre dezvoltarea social-economică și democratizarea Republicii Moldova;
- promovarea și consolidarea instituțiilor și procedurilor democratice;
- încurajarea și facilitarea participării cetățenilor la procesul decizional.

Responsabilitatea pentru cele afirmate în acest articol aparține doar autorului. Opiniile exprimate nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al ADEPT sau FSM.

© Asociația ADEPT, 2009.

Toate drepturile rezervate.